

מלך לוחם מכשף מאהב – לגלות מחדש את הארכיטיפים של גבריות בוגרת

רוברט מור ודאגלס ג'ילט. הקבוצה המאוחדת. 2009. תרגום דני שביט. עריכה מקצועית ומבוא תמר קרון.

רות נצר

פורסם בעתון 77. פברואר 2010.

הצורך למיין ולסווג את מאפייני הנפש הוא ביטוי לשלב חשוב בהתפתחות התודעה. בעולם העתיק הבחינו בתכונות שונות שמאפיינות את נפש האדם והן תוארו באמצעות האלים שלכל אחד מאפייני אישיות ספציפיים. הפסיכולוגיה היונגיאנית שינודה בולן מתארת כך את האלים והאלות בתוכנו. כבר היפוקרטס בעת העתיקה הבחין בין ארבעה טיפוסים בנפש (פלגמטי, כולרי, מלנכולי, סנגוויני). גיורא שוהם מבחין בין הטפוסים של טנטלוס וסיזיפוס, שמייצגים את הקטבים של שאיפת התמזגות לעומת היפרדות. יונג מבחין בין גברי ונשי, ובין שני הטיפוסים של מוחצן ומופנם וכן בין ארבעת הפונקציות של חשיבה, תחושה, רגש ואינטואיציה, ששילובם בוואריאציות שונות בנפש כל יחיד יוצר את המרקם האישי של כל יחיד.

הספר לפנינו עוסק בטיפוסים שונים של הנפש הגברית מנקודת מבט של הפסיכולוגיה היונגיאנית. כותבי הספר הם: רוברט מור, שהוא פסיכולוג יונגיאני שכתב ספרים רבים שעוסקים במבנה הנפש ובפסיכולוגיה נאו-יונגיאנית, ודאגלס ג'ילט שהוא אמן וכומר יועץ שעוסק במיתולוגיה. שניהם פעילים בזרם של תנועת גברים בארה"ב, שטוענים שלא רק הנשים זקוקות לתנועת שחרור אלא גם הגברים. שני המינים כבולים על ידי הגדרות מגדריות שקובעות עבורם דרכי חשיבה, הוויה והתנהגות. גם הגברים משלמים מחיר על הדגמים הקולקטיביים של נורמות גבריות שמצמצמות את אישיותם. מור ודאגלס, בעקבות רוברט בליי, יוצאים לחקור מחדש את מהות הגבריות האמיתית שאבדה לרוב הגברים בתקופתנו. המציאות היא שגברים רבים נעדרים מבתיים, או שהם נשחקים בעומס ההשגיות התחרותית, או שהם עובדים בעבודת מחשבים שמנטרלת את הבטי הנפש האחרים, וכך בנים גדלים בתחושת העדר אב, תחת דרישה להשגים קרייריסטיים וכלכליים גבוהים, בלי להקשיב באמת לעצמם. התחרותיות גורמת לכך שהגביע הקדוש הפך מגביע של גאולת הנפש האמיתית לגביע ההישגים החיצוניים בעולם. בו בזמן, בגלל העדר האב ובגלל הפמיניזם, האם מתחזקת כיום במעמדה, ולכן אין דמות הזדהות גברית מתאימה.

המחברים, בעקבות רוברט בליי, טוענים שהנתק ממסורות, מיתוסים וטקסי חניכה לא מאפשרים לבן להכיר את מהות הגבריות ולהיות מוכן לקראתה. ביטול טקסי החניכה והמבנה הפטריארכלי הגברי בימינו מונעים מהצעיר בן ימינו לצאת מה'פסיכולוגיה של הנער' ולקבל את מחויבות החיים הבוגרים שיש בהם גם הגשמה אוטנטית של נפשם היחודית. תנועת שחרור הגברים החדשה עוסקת במיתולוגיה, ספורים ושירים כדי להשיב את הגברים לכוחותיהם ולרגשותיהם האמיתיים בעזרת סדנאות בטבע, כולל סדנאות תיפוף.

רוברט בליי, שהוא גם מחשובי המשוררים האמריקאים בימינו, ונגן בנג'ו, בספרו על 'ג'ון החסון' מתאר את הכוונה להשיב את הגבריות הפראית המחוברת לעוצמת הטבע של הגבר. כוונתו לגבריות אוטנטית שמתנגדת למאצ'ואיזם

גברי וגם לרכות יתר של הגבר. מור ודאגלס מתייחסים להבטים נוספים של הגבריות, שהם כוחות אנרגטיים פוטנציאליים, שמהותם נעוצה בארכיטיפים עתיקים בנפש: המלך, הלוחם, המכשף והמאהב. הם מתייחסים לכל ארכיטיפ בהיבט האקטיבי והפסיבי שלו, ובהיבט החיובי והשלילי (צד הצל) שלו, ומראים כיצד אפשר להתחבר לאנרגיה זו. יש אנשים שכלל לא מתחברים לארכיטיפים אלה, וחיים חיים חד צדדיים וחלקיים. כמובן שאין מדובר בטיפוסים טהורים. למעשה, כמו בכל חלוקה טיפולוגית, כל אחד מאתנו הוא בעל היבט דומיננטי של טיפוס מסוים, כשאר היבטי הטיפוסים ותכונותיהם גם הם אמורים לפעול בנפשנו, כדי שלא תהיה הקצנה וחוסר איזון בנפש. למעשה השילוב של כל ההיבטים האלה יחד הוא השילוב האידיאלי.

המלך והלוחם - מזוהים בדרך כלל עם המהות הגברית ועם האגו, שמסוגלים לשלוט בעצמם ולהשפיע על זולתם. אלו הכישורים שיש לפתח כדי לאפשר לאגו למלא תפקודים של תיווך בין העולם הפנימי לחיצוני, ולמלא משימות אקטיביות של החצי הראשון של החיים, של לימודים, עבודה, השגיות, השתלבות בחברה, התגברות על מכשולים פנימיים וחיצוניים. התכונות של מלך-לוחם מיוחסות בדרך כלל לגבר, אבל למעשה כיום גם הנשים חייבות לפתח הבטים אלה של סמכות עצמית ולחימה-מאבק בקשיי המציאות הפנימית והחיצונית. המכשף והמאהב - המאפיין אותם הוא הקשר ללא מודע: לאינטואיציות, להשראה, ליצירה, לדמיון, לטבע, לחושים, לעל-טבעי, לרגשות, למיניות ולאהבה, לאקסטזה, למיסטיקה והתלהבות, והרוחניות הגופנית והנפשית. החידוש בספר זה הוא הכרה שבנפש הגבר קיים ארכיטיפ הקשר אל עמקי הנפש, שבדרך כלל מיוחס לנשים. כך שנפש הגבר מתגלה כאן כבעלת אופציות פוטנציאליות מורכבות ועשירות יותר מהסטראוטיפ הגברי. במקום לומר שהנפש הגברית (מלך, לוחם) צריכה להתחבר אל הממד הנשי שבה (המכשף והמאהב), מנסחים המחברים את הנפש הגברית כמכילה מלכתחילה את כל הבטיה השונים.

תמר קרון, עורכת הספר ועורכת הסדרה 'איש אשה' של הקבוץ המאוחד, מביאה לתשומת לבנו שלמעשה גם הנפש הנשית הוגדרה כבעלת ארבעה ממדים דומים. כוונתה לטיפולוגיה של טוני וולף, מתלמידותיו של יונג, שהטיפולוגיה שלה מקבילה לטיפולוגיה של מור-ג'ילט את נפש הגבר: האם – שמקבילה למלך הגברי, ההטיירה-מאהבת – שמקבילה למאהב הגברי, האמזונה – שמקבילה ללוחם הגברי, והמתווכת-מדיומיסטית שמקבילה למכשף הגברי.